

28 augusti 2003

Den 7 juli 2003 avled min mor på Vadstena Hospice. Detta hade föregåtts av en 16 månader lång sjukdomsperiod som bl.a. inkluderade fyra operationer och en månads daglig strålbehandling. Under sin sjukdomstid var hon vid tre tillfällen inlagd på Hospice. Den sista vistelsen var sex veckor lång och in i det sista, trots nästan total oförmåga att själv ta upp någon näring och förlust av halva sin kroppsvikt, lyckades hon uppehålla sin värdighet och finna livskvalitet. Hon avled fem på morgonen och tillkallade strax innan tjänsteförrättande läkare, som var vid hennes sida den sista timman.

Påföljande dag tillbringade jag ett par timmar med läkaren och ansvarig sjuksköterska. Läkaren berättade för mig hur mamma under sin sista timma varit fullständigt klar och hur kroppens allra sista krafter på något underligt sätt räckte till för att förbereda henne för och ta till sig vad som förestod. En kvart innan det var över frågade hon läkaren ”är det dags för mig nu?” Efter en bekräftelse från läkaren kunde hon möta döden på det värdigaste sätt man kan tänka sig under rådande omständigheter. Vid fullt medvetande och med förtröstan mötte hon övergången från jordelivet till detta andra, något som vi alla har mer eller mindre ångestfyllda föreställningar om. Som läkaren sade: ”Det kan vara skönt för dig att veta att hon var mycket vacker när hon dog”. Jag är naturligtvis oändligt tacksam för att hon fick en värdig avslutning på ett långt och synnerligen strävsamt liv, men det går heller inte att nog understryka vad det betyder för mig personligen – en vård som denna ger en fantastisk lättnad.

Att sitta hjälplös på läktaren och se en av sina närmaste tyna bort är en svår prövning, men att ha förmånen att ha den anhörige i en verksamhet som så självklart är till för henne skapar en djup känsla av tacksamhet. Denna fina känsla, det ljusa minnet av det luftiga rummet, den milda brisen från Vättern, utsikten mot Klosterkyrkan, mammas oförställda glädje över personalens omsorger, den vällagade maten och mina egna kontakter med personalen – präglade av ömsesidig respekt, uppriktighet, total tillgänglighet och kontinuitet – kommer jag att bära med mig resten av mitt liv.

Det finns säkerligen många andra som med tacksamhet tänker tillbaka på och hämtar kraft i minnet av en avlidens anhörigs sista veckor på Vadstena Hospice. Nu är det dock tänkt att vi inte skall bli fler. Det verkar som om mamma kommer att gå till historien som Vadstena Hospice sista patient. Några dagar efter hennes frånfälle tvingades Hospice i konkurs på grund av att landstinget inte ansåg sig ha råd att skicka patienter dit.

Men hur kommer det sig att ansvariga politiker inte anser sig ha råd att skicka patienter till Hospice trots att ett avtal finns? Palliativ vård (vård i livets slutskede) behövs, inte minst har Landstinget i Östergötland själva en historia av att prioritera sådan vård. Kanske är den högkvalitativa vården på Hospice så dyr och lyxig att begränsade resurser gör att vi som medborgare ändå måste inse att vi får hålla tillgodo med Landstingets egen billigare variant? Problemet är att det är precis tvärtom. Vadstena Hospice är billigast. För ett vård dygn där betalar landstinget 2 575 kronor medan dygnskostnaden på motsvarande avdelning i t.ex. Motala enligt uppgift ligger betydligt högre. Beroende på kvalitet och insats lär dygnskostnaden ligga i intervallet 2 800 till 3 500.

I själva verket är det så att den högkvalitativa Hospicevården t.o.m. är billigare än kommunens kostnad för s.k. ”medicinskt färdigbehandlade” patienter (vilket begrepp!). Kommuner får betala 2 990 kronor per dygn till landstinget när en ”medicinskt

färdigbehandlad” ligger kvar i akutvården i väntan på annat boende. Det skulle således ofta vara rena vinstaffären för kommunen att köpa in denna tjänst från Hospice istället.

Kvaliteten är objektivt sett bättre, brukarna och deras anhöriga är nöjdare och priset är lägre för den som betalar. I den vanliga ekonomin, den som styrs av utbud och efterfrågan där producenter försöker skapa intäkter genom att tillfredsställa sina kunders behov, skulle en organisation som är lika duktig som Vadstena Hospice blomstra och växa. Istället lever personalen i dag på statlig lönegaranti och det ideella marathonsarbete som gjorts av eldsjälarna i Stiftelsen Stella Maris under snart 7 år får förskingras.

Får då döende patienter den vård de har rätt till trots allt, om än till ett onödigt högt pris? Ett helt underbyggt svar kräver förstås en omfattande utredning. Dock talar vår egen erfarenhet för att så inte alls är fallet. Efter mammas sista operation var hon starkt medtagen och det var klart att någon ytterligare behandling ej var möjlig. Jag yrkade då på att hon skulle få komma till Hospice, men detta gick inte ansvarig läkare med på, istället erbjöds hon efter omfattande informella förhandlingar med ett antal inblandade läkare att få komma till den palliativa vårdavdelningen i Motala. Jag tog ledigt från jobbet den 15 maj och åkte ner från Stockholm och såg till att hon blev inlagd. Detta kändes trots allt bra och både hon och vi barn kände oss lugna.

Det tog dock bara ett par dagar innan vi meddelades att denna avdelning skulle stängas p.g.a. semestrar. Inget hade sagts om detta tidigare, trots att det självklart var känt för de inblandade på sjukhuset redan när vi fick erbjudandet. Efter ännu en vända med ett stort antal telefonsamtal på hög nivå inom sjukhushierarkin fick hon komma till Hospice ännu en gång. Ingen av de övriga patienterna på avdelningen i Motala fick mig veterligen följa med. De hade oturen att dö på sommaren då avdelningen stängs. Under vilka omständigheter fick dessa människors leva sina sista dagar? Ett är i alla fall säkert: det var inte vårdtagarens behov som styrde hur den enskilde kom att behandlas. Den i de politiska högtidstalen så ofta omhuldade principen om att ”det skall inte vara plånboken som styr vilken vård man får” verkar heller inte gälla. Snarare verkar det vara så att rättmätig vård vid resursknapphet i första hand går till den som har en påläst och envis ”advokat” till sin hjälp.

Personalen då? Kanske är det så att det är rimligt att landstinget värnar om den egna personalen och därför inte bör låta skattepengarna läcka ut till privata ”konkurrenter”? Med tanke på att den offentligt finansierade vården tillkommit på medborgarnas uppdrag och är till för medborgarnas bästa (ingen politiker eller facklig företrädare skulle i alla fall offentligt våga stå för något annat) är detta en orimlig ståndpunkt. För det första: så länge inte landstinget kan visa att de kan leverera en viss vårdtjänst lika bra eller bättre till en lägre kostnad så går det inte att rättfärdiga ur ett patientperspektiv. För det andra: i stort sett all statistik och rader av undersökningar visar att kommuner och landsting är utomordentligt dåliga arbetsgivare med höga ohälsotal. T.o.m. läkarna är nu i genomsnitt sjukskrivna en månad eller mer per år i många landsting. Det är en ödets ironi att den sektor som skall producera hälsa till medborgarna ligger i topp när det gäller att producera ohälsa bland sina egna medarbetare.

Rekryteringsproblemen kommer förstås som ett brev på posten. Många drar sig för att jobba i ett system där målet mer handlar om att hålla budgeten än om att bota sjukdomar och skapa hälsa och till på köpet risken är stor att man själv blir sjuk. Alternativa vårdgivare som Vadstena Hospice, givet att de kan jobba med ett långsiktigt stabilt vårdkontrakt med offentlig sektor som grund, kommer inte att ha motsvarande rekryteringsproblem. Den bristande

tillgängligheten beror inte på brist på vårdpersonal. Vi har t.ex. aldrig haft så många landstingsläkare i Sverige som nu. Antalet har ökat från drygt 8 000 till 24 000 sedan 1975. Samtidigt har antalet vårdplatser på sjukhusen gått från 136 000 till 29 000 (Renstig m.fl., *Den sjuka vården*, 2003).

Tillräckligt många vill jobba med vård och omsorg, bara de kan göra det i organisationer som sätter den egentliga verksamheten i fokus. Vadstena Hospice gjorde detta och alla sakargument talar för att det bör återuppstå snarast möjligt. Personal, lokaler och vårdbehövande finns där. Det som saknas är att de som fått förtroendet att förvalta 10 kronor av varje intjänad hundralapp visar att de är till för sina medborgares bästa och inte tvärtom.

Magnus Henrekson, nationalekonom, professor vid Handelshögskolan i Stockholm